

Predstavy o spektrálnej hustote korelačných časov z časti [2.4.2](#) [|sec:lokpole](#) môžeme pre skúmanie pomalých relaxačných procesov pomocou $T_{1\rho}$ v makromolekulových systémoch uplatniť podobne, ako sme vyšetrili ich vplyv na spinovo-mriežkovú relaxáciu T_1 . Použitie mFK funkcie spektrálnej hustoty vedie k úprave výrazu [\(2.77\)](#) [|eq:ro10](#) na tvar

$$\frac{1}{T_{1\rho}} = \frac{3}{2} C \left(\frac{\alpha + \beta}{2\omega_1} \right) \sin \left(\frac{\alpha\pi}{\alpha + \beta} \right) \left[\frac{(2\omega_1\tau_c)^\beta}{1 + (2\omega_1\tau_c)^{\alpha + \beta}} \right], \quad (2.82) \quad \text{eq:ro15}$$

pričom podmienka minima pre $T_{1\rho}$ je splnená pre

$$\omega_1\tau_c = 0,5 \left(\frac{\beta}{\alpha} \right)^{1/(\alpha + \beta)}. \quad (2.83) \quad \text{eq:ro16}$$

Príspevok lokálnych polí na rezonujúce jadrá, ako sme to uviedli v časti [2.3](#) [|sec:stacspek](#), spôsobuje, že efektívne pole v RSS je v rozhodujúcej miere ovplyvnené týmito poľami. V prítomnosti $\mathbf{B}_1$ je teda $\mathbf{B}_{\text{ef}} = \mathbf{B}_L + \mathbf{B}_1$ a keď $B_1 \geq B_L$, potom je $T_{1\rho}$ závislé od B_1 . Pri týchto podmienkach je možné ukázať [\(DOUGLASS AND JONES, 1966\)](#) [|doug](#), že

$$\frac{1}{T_{1\rho}} \approx B_L^2 \frac{\tau_c}{1 + (2\omega_1\tau_c)^2}. \quad (2.84) \quad \text{eq:dougj}$$

Významným dôsledkom rovnice je, že τ_c diskutovaný v časti [2.4.2](#) [|sec:lokpole](#) je násobený ω_1 , uhlovou frekvenciou jadier v poli B_1 a nie Larmorovou uhlovou frekvenciou ω_0 . Minimum $T_{1\rho}$ sa teda prejavuje pri úplne inej frekvencii ako T_1 a merania $T_{1\rho}$ často poskytnú presnejšiu informáciu o molekulových pohyboch v nižších frekvenčných rozsahoch.

Presná teória relaxačných časov $T_{1\rho}$ a T_1 pre prípad pomalých pohybov je veľmi zložitá a v konečnom dôsledku ešte nie je dopracovaná [\(SLICHTER, 1981; ГАБУДА И ЛУНДИН, 1986\)](#) [|slichter2,gabuda](#). V tuhých látkach na vyčíslenie relaxačných časov je potrebné vypočítať mriežkové faktory s uvažovaním reálnej dynamiky častíc v kryštalickej mriežke, pričom výsledok môže v značnej miere závisieť od použitého modelu molekulového pohybu.

Metodika merania spinovo-mriežkového relaxačného času $T_{1\rho}$

page:t1rhomer

V RSS je pole $\mathbf{B}_1$ konštantné v smere a vo veľkosti. Môžeme teda použiť analógiu impulzného experimentu, ktorý sme už opísali na meranie T_1 . V tejto analógii pole $\mathbf{B}_1$ preberá úlohu vonkajšieho magnetického poľa $\mathbf{B}_0$. Keďže $B_1 \ll B_0$, precenesné frekvencie, ktoré sa vyskytujú

v experimente v RSS sú rádovo menšie ako frekvencie v experimente v LSS. Ako to vyplýva z úvah v časti ^{sec:lokpole} 2.4.2 na strane ^{page:lokpole} 26, podrobnejšie informácie o relaxačných procesoch môžeme získať, keď je spektrálna hustota molekulových pohybov blízko Larmorovej frekvencie jadrových momentov, v RSS sú to frekvencie rádovo desiatky až stovky kHz. Čiže získané informácie o molekulových pohyboch budú v omnoho menšom frekvenčnom rozsahu ako je ten, ktorý sa používa pri bežnom impulznom alebo spojitom meraní.

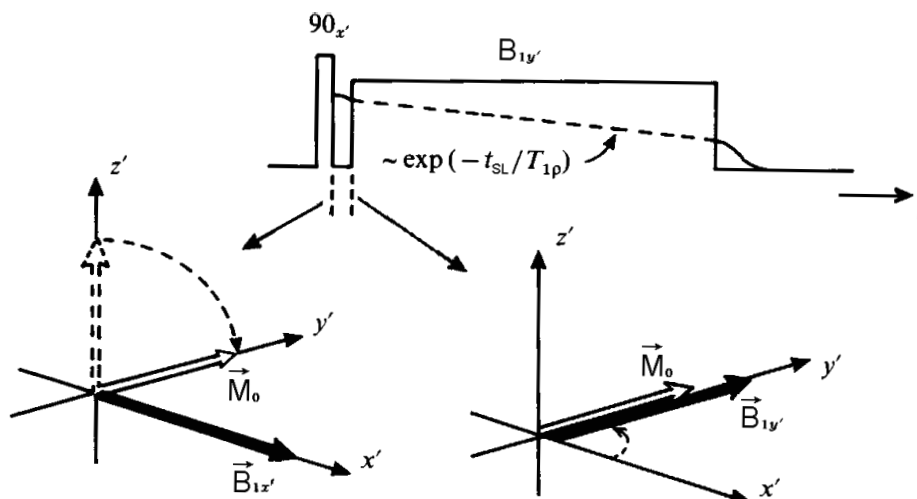
V časti ^{sec:analyza} 2.2 na strane ^{page:efpole} 9 sme uviedli to, že v RSS sa pri rezonancii pole $\mathbf{B}_0$ kompenzuje fiktívnym poľom ω/γ a na spiny pôsobí len pole $\mathbf{B}_1$. V prípade prítomnosti nehomogenít statického poľa $\delta\mathbf{B}_0$ niektoré jadrá interagujú s poľom $\mathbf{B}_0 + \delta\mathbf{B}_0$ a v RSS statické pole nebude úplne kompenzované. Za predpokladu, že B_1 je dostatočne veľké, takže platí $B_1 \gg \delta B_0$, sa však efektívne pole málo líši od RF poľa a nehomogenita statického poľa vytvára len efekty druhého rádu. Vplyv nehomogenít statického poľa musíme brať do úvahy v prípadoch, keď sa vykonávajú experimenty v RSS mimo rezonancie (tzv. *off-resonance experiment*) (^{cornell}CORNELL AND POPE, 1974).

Redfield ukázal, že keď je $B_1 \gg B_L$, potom sa $\mathbf{M}$ nerozfézuje s časovou konštantou T_2 , ale s $T_{1\rho}$. Táto podmienka orientovania vektora $\mathbf{M}$ v poli $\mathbf{B}_1$ sa označuje ako „zamknutie spinov“ (*Spin locking*), pričom hovoríme o *vynútenej prechodnej precesii spinov* (*Forced Transitory Precession: „Spin locking“*). Konverzia $\mathbf{M}_0$ do stavu vynútenej precesie sa v tuhých látkach môže previesť metódou, ktorú použil Solomon ^{solomon}(1959) na študovanie precesie jadrových momentov v kvapalinách a pre tuhé látky ju aplikovali Hartmann a Hahn ^{harthan}(1962).

V časovom okamihu $t = 0$ aplikujeme na vzorku 90° -ový RF impulz $t_p = (\pi/2 \gamma B_1) \ll T_2, T_1$ v smere osi x' , ktorý otočí $\mathbf{M}_0$ do roviny $x'y'$. V okamihu ukončenia 90° -ového impulzu sa za krátky čas $t \ll 2\pi/\gamma B_1$ elektronicky posunie fáza RF poľa B_1 o 90° -ov vzhľadom k frekvencii 90° -ového impulzu a udržiava sa ďalej s konštantnou amplitúdou. Druhá možnosť je tesne po ukončení 90° -ového impulzu v priebehu $t \ll 2\pi/\gamma B_1$ zapnúť impulz vyplnený frekvenciou s fázou RF poľa posunutou o 90° -ov vzhľadom k frekvencii 90° -ového impulzu, takže $\mathbf{B}_1$ je teraz nasmerovaný pozdĺž osi y' a jeho amplitúda sa udržiava počas trvania konštantná, ako je to znázornené na Obrázku ^{fig:t1rmer} 2–11.

Pretože $\mathbf{M}_0$ a $\mathbf{B}_1$ sú rovnobežné, na $\mathbf{M}_0$ nepôsobí moment sily a $\mathbf{M}_0$ zotrúva v preklopenom stave.²⁹ Keď je $\mathbf{M}_0$ na začiatku experimentu v rovnovážnom stave v B_0 pri teplote mriežky T , tak potom v stave vynútenej precesie bude táto teplota konvertovaná na nižšiu spinovú

²⁹ Pri vypnutom $\mathbf{B}_1$ sa $\mathbf{M}$ rozfézuje z dôvodu T_2 procesov a nehomogenity δB_0 .

Obrázok 2–11 Znáznornenie impulznej sekvencie na meranie spinovo-mriežkového relaxačného času $T_{1\rho}$. Keďže amplitúda magnetizácie v čase trvania „spin-lock“ impulzu klesá podľa vzťahu $M(t_{SL}) = M_0 \exp(-t_{SL}/T_{1\rho})$, opakovaným použitím impulznej sekvencie, po čakacej dobe aspoň $5T_1$, s inou hodnotou t_{SL} môžeme zostrojiť relaxačnú krivku. Copyright © 1993 McBrierty and Packer

fig:tirme

teplotu $T_S(0) = (B_1/B_0)T$ v RSS.³⁰ Po čase t sa spinový systém zohreje na teplotu

$$T_S(t) = T_S(0) \exp(t/T_{1\rho}), \quad (2.85)$$

eq:rho1

pri podmienke $B_0 \gg B_1$. Keď sa B_1 vypne neadiabaticky po čase t , ktorý je porovnateľný s $T_{1\rho}$, potom môžeme merať signál voľnej precesie FID, ktorý sa objaví s amplitúdou vyjadrenou vzťahom

$$M(t_{SL}) = M_0 \exp(-t_{SL}/T_{1\rho}), \quad (2.86)$$

eq:rho2

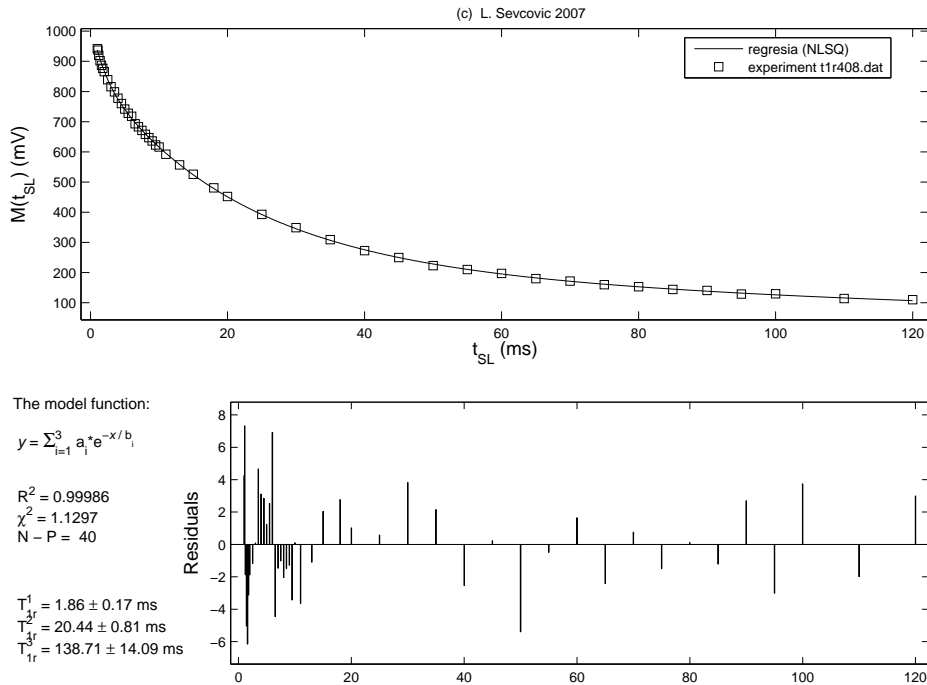
kde t_{SL} je dĺžka trvania „spin-lock“ impulzu a M_0 je amplitúda magnetizácie pre $t_{SL} = 0,1$ až 1ms , keď je magnetizácia po zmene fázy RF impulzu v „ustálenom“ stave. Keď systému umožníme vrátiť sa do rovnovážneho stavu tým, že počkáme aspoň $5T_1$ a zopakujeme impulznú sekvenciu s inou hodnotou t_{SL} , môžeme určiť rýchlosť tlmenia $M(t_{SL})$. $T_{1\rho}$ určíme fitovaním rovnice (2.86) použitím nelineárnej metódy najmenšieho súčtu štvorcov odchýlok

³⁰ Hypotéza spinovej teploty je zavedená na základe predpokladu, že v systéme interagujúcich spinov, ktoré sú izolované od okolia sa ustáľuje rovnováha, ktorá sa charakterizuje teplotou (ABRAGAM AND GOLDMAN, 1982). Pri adiabatickej demagnetizácii spinov, t. j. zmenšení B_0 na nulovú hodnotu, pri vylúčení výmeny energie medzi spinovým systémom a mriežkou, teda pri zachovaní začiatočnej obsadenosti energetických hladín, sa entropia spinového systému zachováva. Z toho plynie $k(B_0^2 + B_L^2)/T^2 = k B_L^2/T_S^2$, pre $B_0 \gg B_1$ je teda $T_S = (B_L/B_0)T$. Podmienky adiabatickej demagnetizácie sú: $(1/B_L)(dB_0/dt) \gg 1/T_1$; $(1/B_L)(dB_0/dt) \ll \gamma B_L$.

pre modelovú funkciu $y = a \exp(-x/b)$. Na Obrázku 2-12 je znázornená relaxačná krivka pre typický viacfázový systém, akým je aj heterogénny izotaktický PP. V takýchto systémoch môžu jednotlivé štruktúrne fázy relaxovať nezávisle, čiže každej môžeme priradiť vlastný relaxačný čas $T_{1\rho}$ a amplitúdu signálu voľnej precesie vyjadriť vzťahom

$$M(t_{SL}) = M_0 \sum_i p_i \exp(-t_{SL}/T_{1\rho}^i), \quad (2.87) \quad \text{eq:rho4}$$

kde p_i sú relatívne intenzity jednotlivých zložiek magnetizácie, pričom platí $\sum_i p_i = 1$.

Obrázok 2–12 Graf zobrazuje polyexponenciálny priebeh relaxačnej krivky pre vlákno z izotaktického PP pri teplote 408 K. Takúto krivku môžeme vyjadriť ako superpozíciu troch exponenciálnych zložiek

fig:t1r408